

Türkiye’de Ruhsatlı Biyoteknolojik ve Biyobenzer Ürünlerde Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Evaluation of the Current Situation of Registered Biotechnological and Biosimilar Medicinal Products in Turkey: Review

Ömer YEMŞEN,^{a,b}
Adem ABAY,^a
Sevgi ŞAR^b

^aT.C. Sağlık Bakanlığı
Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu,
^bEczacılık İşletmeciliği AD,
Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi,
Ankara

Geliş Tarihi/Received: 24.07.2012
Kabul Tarihi/Accepted: 08.10.2013

Yazışma Adresi/Correspondence:
Ömer YEMŞEN
T.C. Sağlık Bakanlığı
Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu,
Ankara,
TÜRKİYE/TURKEY
eczyemsen@gmail.com

ÖZET Biyoteknolojik ilaçlar (biyofarmasötikler), kısaca canlı organizmalar ve biyolojik prosesler kullanılarak üretilen ilaçlardır. Türkiye’de Biyobenzer Tıbbi Ürünler İlişkin Kılavuz, Beşeri Tıbbi Ürünler Ruhsatlandırma Yönetmeliği’ne dayanarak hazırlanmış olup, Ağustos 2008 tarihinde yayımlanmıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de ruhsatlı olan biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin sayılarının ve durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Türkiye’de biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin sayısının tespitine yönelik olarak T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu web sitesinde yer alan bilgiler (Tüm İlaç Fiyat Listesi, yayımlanan Kısa Ürün Bilgisi ve Kullanma Talimatları) kullanılmıştır. Söz konusu bilgilerden ilacın ruhsat sahibi, ruhsat tarihi, etkin madde bilgileri, üretim yeri bilgileri değerlendirilmiştir. Türkiye ilaç piyasasında hâlihazırda 167 adet ruhsatlı biyoteknolojik ilaç mevcuttur. Bunlar ATC kodlarına göre sınıflandırıldığında ürünlerin %27’sinin B-Kan ve Kan Yapıcı Organlar grubunda, %25’inin L-Antineoplastik ve İmmünomodülatör Ajanlar grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Ruhsat sahibine göre sınıflandırıldığında ürünlerin %13’ü Novo Nordisk ve %14’ü Roche firmalarına aittir. Üretim yerlerine göre sınıflandırıldığında ürünlerin %22’si Almanya ve %13’ü Danimarka’da üretilmektedir. Ruhsat tarihlerine göre sınıflandırıldığında en fazla biyoteknolojik ürünün 2006 ve 2009 yıllarında ruhsatlandırıldığı tespit edilmiştir. Türkiye’de absksimab, enoksaparin sodyum, epoetin alfa, somatropin, epoetin zeta, filgrastim içeren biyobenzer ürünler ruhsatlandırılmış olup, bunlardan sadece enoksaparin sodyum içeren ürünün Türkiye’de üretildiği anlaşılmıştır. Ayrıca, biyoteknolojik orijinal moleküllerin patent sürelerinin bitmesiyle beraber biyobenzer moleküllerin sayısının ilerleyen dönemlerde hızla artması beklenmektedir. 2012 yılında biyoteknolojik, onkolojik ilaçların ve kan ürünlerinin Türkiye’de üretimi ile ilgili teşvik paketi açıklanmıştır. Bunun neticesinde ülkemizde de bu ürünlere olan ilginin artması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye; ilaç onayı; biyobenzer farmasötikler

ABSTRACT Biotechnological drugs (Biopharmaceuticals) are briefly drugs that produced by using living organisms and biological processes. In Turkey the guideline on Biosimilar medicinal products, has been prepared and released in August 2008, on the basis of the Regulation on Registration of Medicinal Products for Human Use. In this study, we aimed to determine the number and status of biotechnological and biosimilar products which are registered in Turkey. As for determining the number of biotechnological and biosimilar drugs in Turkey, Turkey Ministry of Health of Turkey Pharmaceuticals and Medical Devices Agency’s web site informations (All Drug Price List, published Summary of Product Characteristics and Patients Information Leaflets) were used. From these informations; marketing authorisation holders, license dates, active ingredients and manufacturing sites of these products are assessed. In Turkey’s pharmaceutical market, 167 authorised biotechnological drugs are available. When these products are classified according to ATC codes, 27% of them are used for B-Blood and Blood Forming Organs groups and 25% are being used in the field of L-Antineoplastic and immunomodulating agents. When these products are classified according to license holder, 13% of them are licensed by Novo Nordisk and 14% of them are licensed by Roche. %22 of the biotechnological products are manufactured in Germany and 13% is produced in Denmark. In year 2006 and 2009; the most biotechnological drugs are being authorised in Turkey. In addition, products which contains abcsximab, enoxaparin sodium, epoetin alfa, somatropin, epoetin zeta and filgrastim as an active substance are authorized as biosimilar products. Among them only the product that contains enoxaparin sodium was produced in Turkey. Additionally, with the expiry of patent exclusivity of original biotechnological drugs, the number of biosimilars is expected to increase rapidly in forthcoming days. In 2012, incentives about production of biotechnological, oncological drugs and blood products in Turkey are announced from government. And as a consequence, the interest for these products is expected to increase in Turkey.

Key Words: Turkey; drug approval; biosimilar pharmaceuticals

Biyoteknolojik ilaçlar (biyofarmasötikler), kısaca canlı organizmalar ve biyolojik prosesler kullanılarak üretilen ilaçlardır. Bu ürünler, yeni tedavi seçenekleri oluşturarak, daha önce tedavisi hiç olmayan ya da çok yetersiz olan hastalıklara çözüm oluşturmuşlardır.¹ 2007 yılında sadece toplam rekombinant kaynaklı protein ilaçların dünya çapındaki satış rakamı 54,5 milyar dolar civarında iken, bu rakamın 2012 yılında 75,8 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.² Yapılarının büyüklüğü ve karmaşıklığı nedeniyle klasik konvansiyonel ilaçlardan çok farklı olan bu ürünlerin elde edilmeleri ve karakterizasyonları çok daha zordur. 1978 yılında ilk defa rekombinant DNA teknolojisi ile üretilen insülin molekülünün, 1982 yılında pazara sunulmasıyla yepyeni bir çağır açılmış ve ilaç alanında biyoteknoloji çağı başlamıştır.^{3,4} Bunun ardından, rekombinant insan büyüme hormonu (somatostatin) ve rekombinant kan pıhtılaşma faktörleri biyoteknolojik yöntemlerle üretilmişlerdir.

2011 yılına gelindiğinde tüm dünya ilaç piyasasında en yüksek pazar payına sahip 10 üründen beşini biyoteknolojik ilaçlar oluştururken, gelecekte en yüksek pazar payına sahip 10 üründen sekizinin biyoteknolojik ürünler olacağı öngörülmektedir.⁵ Bu rakamlardan da anlaşıldığı üzere biyofarmasötikler, ileri düzeyde araştırma, uzun geliştirme süreci ve yüksek yatırım gerektirmelerinden dolayı geleneksel ilaçlara kıyasla çok daha pahalıdırlar. Örneğin; bazılarının hasta başına yıllık maliyetleri yüzbinlerce doları bulabilmektedir. Bu gibi yüksek maliyetler, geri ödeyicilerin yakın gelecekte bu ilaçların ödemesindeki politikalarını gözden geçirmelerine neden olacaktır.⁶

2007 yılında tüm dünyada 165 biyoteknolojik ilacın ruhsatlandırılarak piyasaya sürüldüğü biliniyorken, günümüzde bu rakam 300'ü aşmıştır.⁷ Hâlihazırda klinik çalışmaları devam etmekte olan biyoteknolojik ilaç sayısı ise 400'ün üzerindedir. Mevcut durumda klinik fazlara giren her 10 biyoteknolojik ilaçtan, sadece üçü ruhsat alabilmekte ise de; biyofarmasötikler yüksek pazar payları ve son beş yıldaki çift haneli büyüme rakamları nedeniyle pek çok yatırımcı için çekim alanı oluşturmaya devam etmektedir.⁶

Şu anda rekombinant proteinler, biyofarmasötik pazarın %65 ile en büyük sınıfını oluşturmakta ise de, biyobenzer ürünlerin girişi ve maliyet sınırlayıcı politikaların artmasıyla bu grup ürünlerde büyümenin gelecekte yavaş olacağı tahmin edilmektedir. Buna bağlı olarak gelecek beş yıl içerisinde monoklonal antikorların pazarın en büyük sınıfı konumuna yükselmeleri beklenmektedir. Yapılan çalışmalar, 2015 yılında dünya genelinde monoklonal antikorların yaklaşık 79 milyar dolarlık pazar payına erişeceklerini göstermektedir. Yine 2015 yılında biyoteknolojik ilaçların tüm dünyadaki pazar paylarının 167 milyar Amerikan Doları'nı aşacağı öngörülmektedir.⁶

Türkiye'de Biyobenzer Tıbbi Ürünlere İlişkin Kılavuz, Beşeri Tıbbi Ürünler Ruhsatlandırma Yönetmeliği'ne dayanarak hazırlanmış olup, Ağustos 2008 tarihinde yayımlanmıştır. Söz konusu yönetmeliğin ekinde yer alan Bölüm II Özel Ruhsat Dosyaları ve Şartları kısmının 4. Maddesi Benzer Biyolojik Tıbbi Farmasötik Ürünlerin Ruhsatlandırma Kriterlerini belirlemektedir.⁸

Bu çalışmamızda, Türkiye'de ruhsatlı olan biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin sayılarının ve durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

TANIMLAR

Etken maddesi niteliğinin ve kalitesinin belirlenmesi için imalat süreci ve kontrolü ile birlikte fizikokimsayal biyolojik testler kombinasyonu gerektiren ve biyolojik bir kaynaktan imal edilmiş ya da ekstre edilmiş ürünlere biyolojik ilaç denilmektedir.⁸

Bu ürünler;

- İmmünolojik ürünler, (aşı, antiserum ve allerjenler)

- Kan ürünleri,

- Rekombinant DNA teknolojisi prokaryotik ve okaryotik hücrelerde, transforme memeli hücreleri de dâhil olmak üzere biyolojik olarak aktif proteinleri kodlayan genlerin kontrollü ekspresyonu, hibridoma ve monoklonal antikor yöntemleri ile elde edilen ürünler,

- İleri tıbbi tedavi ürünleri,

■ Etkin maddenin doğrudan kendisinden türetilmediği reaktifler; kültür ortamı, dana fetüs serumu, katkı maddeleri, kromatografi vb.'dir.

Biyobenzer ilaç, ruhsatlı biyolojik referans bir ilaca benzerlik gösteren ilaçlara verilen addır. Biyobenzer ürünlerin etkin maddeleri, ilgili biyolojik referans ilaçların benzeri olup, biyobenzer ve biyolojik referans ilaçlar genel olarak aynı güçte aynı hastalığı tedavi etmek amacıyla kullanılır. Biyobenzer ilaçlar sadece ticari ismi, görünüş ve ambalajlama özellikleri açısından, biyolojik referans ilaçlardan farklılık gösterir.⁸

Biyobenzer ürün, fiyat tebliğinde ruhsatlı biyoteknolojik/biyolojik referans bir ilaca benzerlik gösteren, onunla aynı güçte, aynı hastalığı tedavi etmek amacıyla kullanılan ve jenerik olmayan ürün olarak tanımlanmaktadır.⁹

BİYOBENZER ÜRÜNLER İÇİN DOSYA FORMATI

Her bir ürün için sunulacak toksikolojik, klinik dışı ve ilgili klinik veriler ilgili bilimsel kılavuza uygun olarak verilmelidir.⁸

Biyolojik tıbbi ürünlerin çeşitliliği nedeniyle Ortak Teknik Doküman (CTD) Modül 4 ve Modül 5'te öngörülen ek çalışmalar her bir biyolojik tıbbi ürünün kendine has özellikleri dikkate alınarak belirlenmelidir. Eğer orijinal tıbbi ürün birden fazla endikasyona sahip ise, biyobenzer olduğu iddia edilen tıbbi ürünün etkililiği ve güvenilirliği gerekçelendirilmeli ve gerekirse iddia edilen her bir endikasyon için kanıtlanmalıdır (Tablo 1).⁸

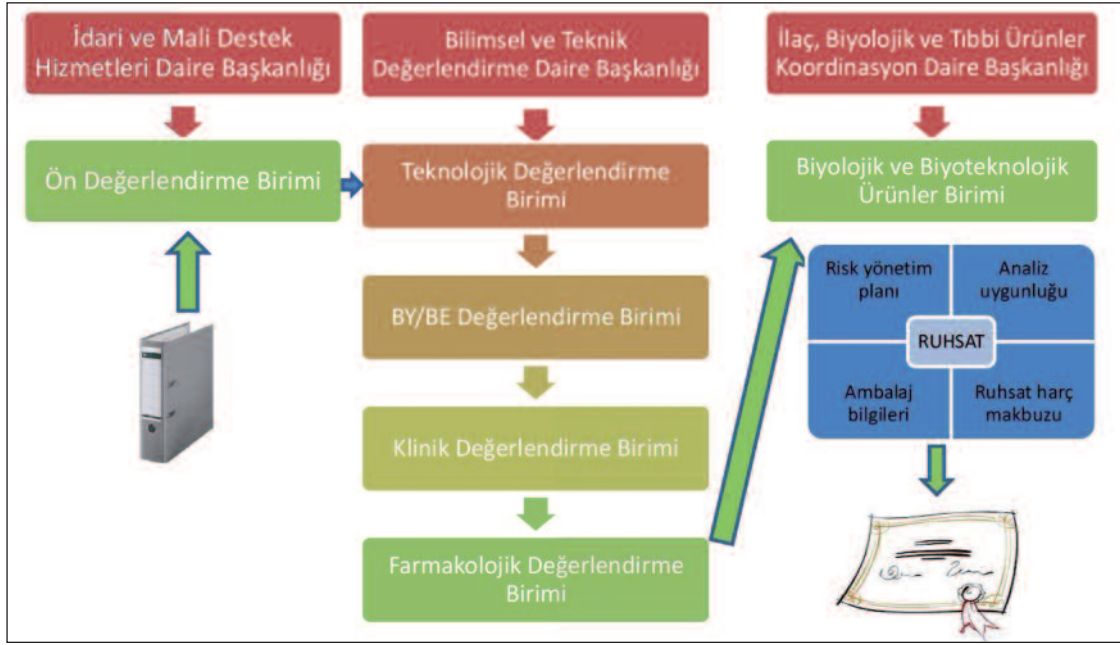
Biyobenzer Başvuru Dosyaları gri renkli dosyada sunulacaktır (Modül 1, 2, 3). Modül 4 ve 5 CD ortamında sunulacaktır. Modül 4 ve 5'in indeks bilgileri, Modül 5'teki meta-analizler ve klinik çalışmalarla ilgili literatürler siyah dosya halinde sunulacaktır.⁸

BİYOBENZER ÜRÜNLERİN RUHSATLANDIRILMASI

Ülkemizde biyobenzer ürünlerin ruhsatlandırma işlemleri Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü Yeni İlaç Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmekte iken, 02.11.2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sağlık Bakanlığının teşkilat yapısı yeniden düzenlenmiş ve söz konusu ürünlerin ruhsatlandırma işlemleri hâlihazırda Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Biyolojik ve Biyoteknolojik Ürünler Birimi tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁰ Kuruma yapılmış başvurular Ön Değerlendirme Birimi tarafından değerlendirilir ve uygun bulunması halinde Bilimsel ve Teknik Değerlendirme Daire Başkanlığına sevk edilir. Bu başkanlığa bağlı ilgili bilimsel komisyonlarca yapılacak değerlendirmelerin uygun bulunması halinde, ürünün son kontrolleri (İlgili birim tarafından onaylı risk yönetim planı, analiz uygunluğu, ambalaj bilgileri ve ruhsat harç makbuzu vs.) İlaç, Biyolojik ve Tıbbi Ürünler Koordinasyon Daire Başkanlığı Biyolojik ve Biyoteknolojik Ürünler Birimi tarafından yapılarak ruhsatlandırma işlemleri sonuçlandırılmaktadır (Şekil 1).

TABLO 1: Biyobenzer ürün ruhsat dosyası hazırlarken dikkat edilmesi gerekenler.

	Klasik Eş Değer Ürün	Biyobenzer Ürün	Yeni Ürün (Tam Dosya)
Kalite	"Tam ve Bağımsız Dosya Ürününün dosya bilgileri" Referans ürünle karşılaştırılması	"Tam ve Bağımsız Ürünün dosya bilgileri" Referans ürünle kapsamlı olarak karşılaştırılması	Tam ve Bağımsız Ürünün dosya bilgileri Klinik Öncesi Tanı çalışması
Klinik Öncesi	----	Kısaltılmış program, molekülün karmaşıklığına bağlı olarak subkronik toksisite çalışması (4 hafta), Lokal tolerans, PK/PD çalışması (farmakokinetik/farmakodinamik)	
Klinik	Biyoes değerlilik çalışması	Faz I; PK/PD çalışması (farmakokinetik/farmakodinamik) Faz II çalışması gerekmemektedir Gerektiğinde her bir endikasyonda Faz III çalışması Risk Yönetim Planı	Faz I Faz II Tüm endikasyonlarda Faz III çalışması Risk Yönetim Planı

ŞEKİL 1: Biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin ruhsatlandırma süreci.

(Renkli hali için Bkz. <http://www.turkiyeklinikleri.com/journal/eczacilik-bilimleri-dergisi/2146-944X/>)

Türkiye’de biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin sayısının tespitine yönelik olarak T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu web sitesinde yer alan bilgiler [12.07.2013 tarihli Tüm İlaç Fiyat Listesi, 16.07.2013 tarihli SKRS (E-reçete) listesi, yayımlanan Kısa Ürün Bilgisi ve Kullanma Talimatları] kullanılmıştır. Söz konusu bilgilerden ilacın ruhsat sahibi, ruhsat tarihi, etkin madde bilgileri, üretim yeri bilgileri değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye’de ruhsatlı olan kan ürünleri, immünolojik ürünler ve biyolojik kaynaklı heparin türevleri çalışmalarımızda değerlendirmeye alınmamıştır.

Ancak söz konusu bilgilerden ruhsat sahibi bilgisi; bazen ticari nedenlerle firma devri ve ruhsat sahibi unvan değişikliği vb. nedenlerle değişebilir. Bu nedenle değerlendirme web sitesinde yer alan bilgiler doğrultusunda yapılmıştır. Aynı şekilde ruhsat sahibi firma devri nedeni ile ruhsat tarihi de değiştiği için, ruhsat tarihi olarak web sitesinde yer alan bilgiler değerlendirilmiştir.

Üretim yeri olarak da web sitesinde yayımlı Kullanma Talimatında yer alan bilgiler kullanılmış olup, üretim yeri olarak yer alan bilgiler bitmiş ürünün bulk üretim yeri veya seri serbest bırakma yeri olabilmektedir.

TABLO 2: 1992 yılında Türkiye’de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Neupogen [®]	Roche	Filgrastim	L03AA02	İsviçre

Kısa Ürün Bilgilerinde yer alan endikasyonlar doğrultusunda ilacın kullanıldığı klinik belirlenmiş olup, bir ilacın birden fazla klinikte kullanılması durumunda, ilacın daha fazla kullanıldığı endikasyon ve klinik göz önünde bulundurulmuştur.

Ruhsatı iptal edilen ilaçlara ait bilgilere geriye dönük olarak ulaşılamadığından sadece SKRS listesinde aktif olan yani piyasada bulunan ilaçlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

İlaçların kaç farklı dozu olduğuna ait bilgi, tablolarda ürün adı yanında parantez içerisinde belirtilmiştir.

Türkiye ilaç piyasasında hâlihazırda 167 adet ruhsatlı biyoteknolojik ilaç mevcuttur (Tablo 2-17). Ancak farklı ambalaj büyüklükleri de değerlendirildiğinde 186 adet biyoteknolojik ve biyobenzer ürün bulunmaktadır. Bu 186 ürününde 23 tanesinin “Monoclonal Anti-Body (MAB)” türevi olduğu belirlenmiştir.

TABLO 3: 1997 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Actrapid HM Penfill Kartuş	Novo Nordisk	Biyosentetik İnsan İnsülini	A10AB01	Danimarka
Glucagen	Novo Nordisk	Glukagon HCl	H04AA01	Danimarka
Genotropin Go quick 16IU	Pfizer	Somatropin	H01AC01	Belçika

TABLO 4: 1999 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Neorecormon ^{2*}	Roche	Epoetin beta	B03XA01	Almanya
Actrapid HM Flakon	Novo Nordisk	Biyosentetik insan insülini	A10AB01	Danimarka
Gonal-F 75IU Flakon	Merck İlaç	Follitropin alfa	G03GA05	İtalya
Humulin R ²	Lilly	Regüler insan insülini	A10AB01	Fransa
Humulin N ²	Lilly	NPH insan insülini	A10AC01	Fransa
Humulin M 70/30	Lilly	Regüler + NPH insan insülini	A10AD01	Fransa
Insulatard HM Flakon	Novo Nordisk	İzofan NPH insan insülini	A10AC01	Danimarka
Mixtard HM Flakon	Novo Nordisk	İnsan insülini	A10AD01	Danimarka
Rebif 22mcg	Merck İlaç	İnterferon Beta-1A	L03AB07	İtalya

* 2000 IU,5000 IU dozları.

TABLO 5: 2000 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve halen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Insulatard HM Penfill Kartuş	Novo Nordisk	İzofan NPH insan insülini	A10AC01	Danimarka
Mixtard 30 HM Penfill Kartuş	Novo Nordisk	İnsan insülini	A10AD01	Danimarka
Humalog 100 IU ²	Lilly	İnsülin lispro	A10AD04	Fransa
Humalog Mix ³	Lilly	İnsülin lispro + İnsülin lispro protamin	A10AD04	Fransa
Synagis	Abbott	Palivizumab	J06BB16	Almanya

Ruhsat tarihlerine göre sınıflandırıldığında en fazla biyoteknolojik ürün 2006 ve 2009 yıllarında ruhsatlandırılmıştır (Tablo 18). Ancak bu ürünler hâlihazırda piyasada olan ürünler olduğundan daha önce ruhsat alıp sonra ruhsatı iptal edilen ürünler bu kapsamda değildir. Bu nedenle bu yıllarda sadece bu kadar ürün ruhsatlandırılmıştır demek, doğru olmayacaktır. Doğrusu piyasada olan biyoteknolojik ürünler ruhsat tarihlerine göre sınıflandırıldığında en fazla 2006 ve 2009 yıllarında ruhsatlandırıldığı şeklindedir. Ayrıca 2010 yılındaki düşüşün GMP kurallarındaki uygulama değişikliğinden kaynaklandığı ve 2011 yılındaki artışta denetlenen üretim yerlerinin sayısının artması neticesinde oluşan yığınin eritilmesi şeklinde değerlendirilebilir.

TABLO 6: 2001 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Norditropin 2*	Novo Nordisk	Somatropin	H01AC01	Danimarka

*30IU,45 IU dozları.

Türkiye'de ürünler ruhsatlandırıldıktan sonra geri ödeme sürecinin uzaması vs. nedenlerle hemen piyasaya çıkamayabilirler. Bu nedenle 2012 yılında ruhsatlandırılan bazı ürünler ve 2013 yılında ruhsatlandırılan ürünler henüz piyasada aktif olarak bulunmamaktadırlar. Bunlara örnek olarak aşağıdaki ürünler verilebilir.

Ilaris (Kanakinumab), Victoza (Liraglutid), Cimzia (Sertolizumab pegol), Prolia (Denosumab),

TABLO 7: 2002 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Norditropin 15IU	Novo Nordisk	Somatropin	H01AC01	Danimarka
Rebif 44 mcg	Merck İlaç	İnterferon Beta-1A	L03AB07	İtalya
MabThera ²	Roche	Ritüksimab	L01XC02	İsviçre
Remicade	MSD	İnflksimab	L04AB02	İrlanda
Saizen 8 mg	Merck İlaç	Somatropin	H01AC01	İtalya
Pegintron Flakon ⁵	MSD	Peginterferon alfa-2B	L03AB10	İrlanda
Novomix 30 ²	Novo Nordisk	İnsülin aspart + insülin aspart protamin	A10AD05	Danimarka
İntron-A Pen ³	MSD	İnterferon alfa-2B	L03AB05	İrlanda
Novorapid ³	Novo Nordisk	İnsülin aspart	A10AD05	Danimarka

TABLO 8: 2003 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Puregon ³	MSD	Follitropin beta	G03GA06	Almanya
Herceptin	Roche	Trastuzumab	L01XC03	İsviçre
Enbrel 25 mg Flakon	Pfizer	Etanercept	L04AB01	İngiltere
Humatrope ^{2*}	Lilly	Somatropin	H01AC01	Fransa
Gonal-F 450IU Flakon	Merck İlaç	Follitropin alfa	G03GA05	İtalya
Epex ³	Gürel	Epoetin alfa	B03XA01	Almanya
Pegasys ²	Roche	Peginterferon alfa-2A	L03AB11	İsviçre
Lantus Solostar	Sanofi Aventis	İnsülin glarjin	A10AE04	Almanya

*36IU,72 IU dozları.

TABLO 9: 2004 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Actilyse ²	Boehringer	Alteplaz	H01AC01	Almanya
Aranesp ³	Amgen*	Darbeoetin alfa	B03XA02	Hollanda
Gonal-F 1050IU Flakon	Merck İlaç	Follitropin alfa	G03GA05	İtalya
Humatrope 18IU	Lilly	Somatropin	H01AC01	Fransa
Humira	Abbott	Adalimumab	L04AB04	Almanya
Luveris 75IU Flakon	Merck İlaç	Lutropin alfa	G03GA07	İtalya
Pegintron Kalem ⁵	MSD	Peginterferon alfa-2B	L03AB10	İrlanda

*EİP'den ruhsat devir oldu.

TABLO 10: 2005 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Altuzan ²	Roche	Bevasizumab	L01XC07	Almanya
Forsteo	Lilly	Teriparatid	H05AA02	Fransa
Granocyte	Eczacıbaşı İlaç Pazarlama	Lenograstim	L03AA10	Japonya
Levemir ²	Novo Nordisk	İnsülin detemir	A10AE05	Danimarka
Neorecomon 10000IU	Roche	Epoetin beta	B03XA01	Almanya
Recombinat ³	Eczacıbaşı-Baxter	Rekombinant antihemofilik faktör	B02BD02	ABD
Kogenate ³	Bayer*	Rekombinant antihemofilik faktör	B02BD02	ABD
Fabrazyme	Genzyme	Agalsidaz beta	A16AB04	ABD

*Biem'den ruhsat devir oldu.

TABLO 11: 2006 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Gonal-F Kalem ³	Merck İlaç	Follitropin alfa	G03GA05	İtalya
Neorecormon 3000IU	Roche	Epoetin beta	B03XA01	Almanya
Genotropin Miniquick ³	Pfizer	Somatropin	H01AC01	İsveç
Somavert ³	Pfizer	Somatropin	H01AX01	ABD
Apidra Kalem	Sanofi Aventis	İnsülin Glusilin	A10AB06	Almanya
Fostimon 150IU Flakon	IBSA*	Ürofollitropin	G03GA04	İsviçre
MabCampath 30 mg/ml	Genzyme**	Alemtuzumab	L01XC04	Almanya
Merional ²	IBSA*	Menotropin	G03GA02	İsviçre
Menopur	Ferring	Menotropin + FSH + LH	G03GA02	Almanya
Menogon	Ferring	Menotropin + FSH + LH	G03GA02	Almanya
Xolair	Novartis	Omalizumab	R03DX05	İsviçre

*Ali Raif'ten ruhsat devir oldu, **Bayer'den ruhsat devir oldu.

TABLO 12: 2007 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Fostimon 75IU Flakon	IBSA*	Ürofollitropin	G03GA04	İsviçre
Novomix50-70 ⁴	Novo Nordisk	İnsülin aspart + insülin aspart protamin	A10AD05	Danimarka
Avonex	Gen İlaç	İnterferon beta-1A	L03AB07	Hollanda
İntron-A Flakon	MSD	İnterferon alfa-2B	L03AB05	İrlanda
Cerezyme ²	Genzyme	İmigluserez	A16AB02	İrlanda
Aldurazyme	Genzyme	Laronidaz	A16AB05	ABD
Ovitrelle	Merck İlaç	Koriogonodotropin alfa	G03GA08	İtalya

*Ali Raif'ten ruhsat devir oldu.

Vectibix (Panitumumab), Elonva (Korifollitropin alfa)

ATC kodlarına göre sınıflandırıldığında ürünlerin %27'sinin B-Kan ve Kan Yapıcı Organlar grubunda, %25'inin L-Antineoplastik ve İmmünomodülatör Ajanlar grubunda yer aldığı tespit edilmiştir (Tablo 19).

TABLO 13: 2008 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Lucentis	Novartis	Ranibizumab	S01LA04	İsviçre
NovoSeven RT ³	Novo Nordisk	Eptakog alfa	B02BD08	Danimarka
Thyrogen	Genzyme	Tirotropin alfa	H01AB01	ABD

TABLO 14: 2009 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Choragon	Ferring	İnsan koryonik gonadotropini (HCG)	G03GA01	Almanya
Mircera ⁷	Roche	Metoksi polietilenglikol epoetin beta	B03XA03	Almanya
Leucostim ^{2*}	Dem İlaç	Filgrastim	L03AA02	Güney Kore
Orencia	BMS	Abatasept	L04AA24	İtalya
Epobel ⁸	Nobel İlaç	Epoetin zeta	B03XA01	Almanya
Humalog Mix Pen ²	Lilly	İnsülin lispro + İnsülin lispro protamin	A10AC30	Fransa
Genotropin Go quick 36IU	Pfizer	Somatropin	H01AC01	Belçika

*Türkiye'de ruhsatlandırılan ilk biyobenzer ürün.

TABLO 15: 2010 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve halen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Enbrel 50 mg Pen	Pfizer	Etanercept	L04AB01	İngiltere

Ürünlerin büyük çoğunluğunun onkoloji ve hematoloji alanında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca metabolizma alanında kullanılan ürün sayısının da insülinler nedeniyle fazla olduğu belirlenmiştir.

Türkiye ilaç piyasasında bulunan 23 tane MAB türevi biyoteknolojik ürünün 19 tanesinin ATC kodu ise L-Antineoplastik ve İmmünomodülatör Ajanlar grubundadır.

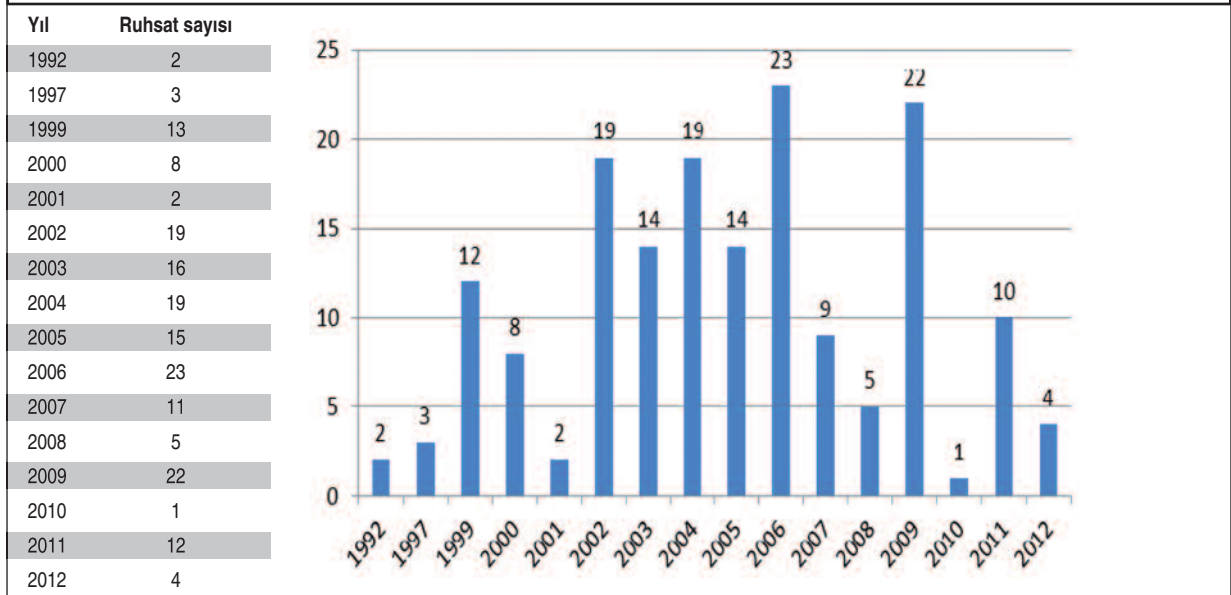
Firma birleşmeleri, orjin firmanın pazara kendi girmesi vs. nedenlerle ürünlerin ruhsat sahipleri sıklıkla değişebilmektedir. Çalışmamızın verilerinin değerlendirildiği tarih itibari ile ruhsat sahibine göre sınıflandırıldığında ürünlerin %13'ünün Novo Nordisk ve %14'ünün Roche firmalarına ait olduğu tespit edilmiştir (Tablo 20).

TABLO 16: 2011 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

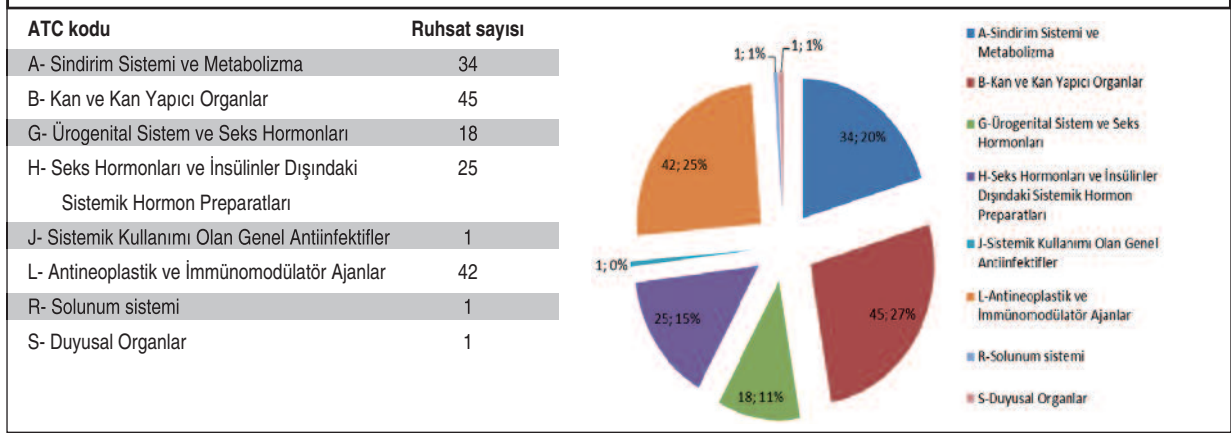
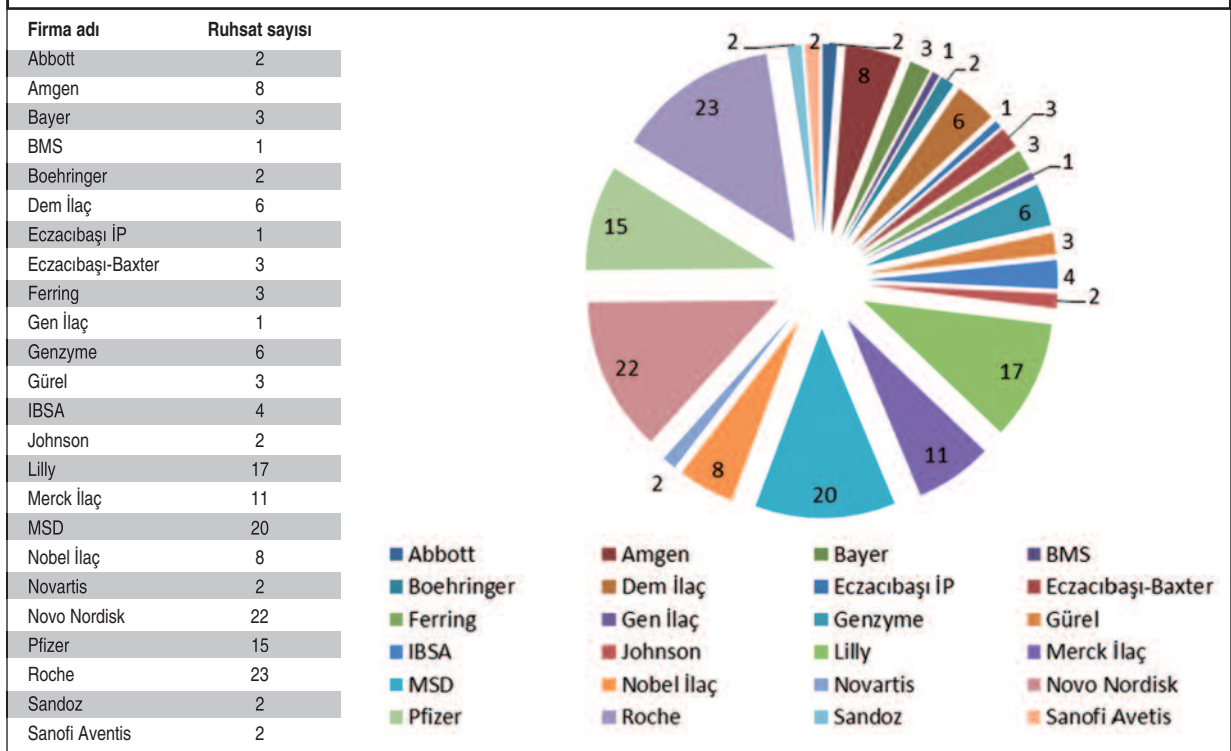
Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Humalog 100IU KwikPen	Lilly	İnsülin lispro	A10AD04	Fransa
Eporon ³	Dem ilaç	Epoetin alfa	B03XA01	Güney Kore
Omnitrope ²	Sandoz	Somatropin	H01AC01	Avusturya
Stelara ²	Johnson	Ustekinumab	L04AC05	İsviçre
Simponi ²	MSD	Golimumab	L04AB06	Hollanda

TABLO 17: 2012 yılında Türkiye'de ruhsatlandırılan ve hâlen piyasada bulunan biyoteknolojik ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	ATC kodu	Üretim yeri
Actemra ³	Roche	Tosiluzumab	L04AC07	Japonya
Clotinab	Dem ilaç	Absiksimab	B01AC13	Güney Kore

TABLO 18: Yıllara göre ruhsatlandırılan biyoteknolojik ürün sayısı.

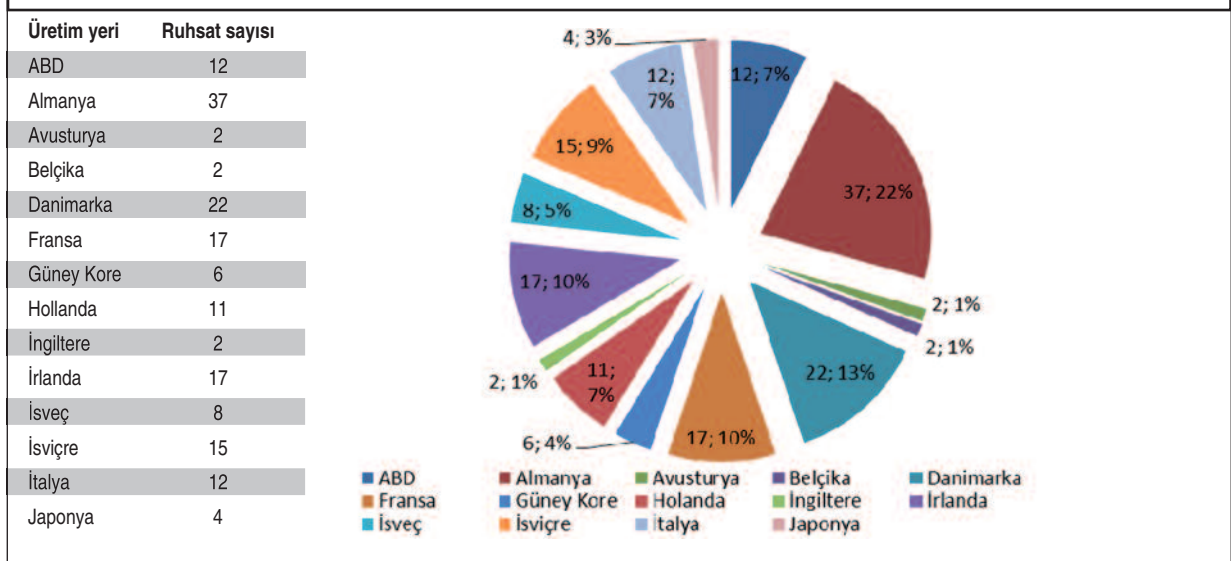
(Renkli hali için Bkz. <http://www.turkiyeklinikleri.com/journal/eczacilik-bilimleri-dergisi/2146-944X/>)

TABLO 19: ATC kodlarına göre ruhsatlandırılan biyoteknolojik ürün sayısı.**TABLO 20:** Ruhsat sahiplerine göre ruhsatlandırılan biyoteknolojik ürün sayısı.

Üretim yerlerine göre sınıflandırıldığında ürünlerin %22'sinin Almanya ve %13'ünün Danimarka'da üretildiği tespit edilmiştir (Tablo 21).

Biyoteknolojik ürünlerin üretim basamakları birçok farklı ülkede gerçekleşebilmektedir. Çal-

ışmamızda ürünün nihai farmasötik şeklini aldığı ülke yani kullanma talimatında yer alan bilgiler değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda üretimin birkaç ülkede toplandığı görülmüştür. Danimarka kökenli Novo Nordisk firması üretimlerinin tamamını Danimarka'da, Fransa kökenli Lilly fir-

TABLO 21: Üretim yerlerine göre ruhsatlandırılan biyoteknolojik ürün sayısı.(Renkli hali için Bkz. <http://www.turkiyeklinikleri.com/journal/eczacilik-bilimleri-dergisi/2146-944X/>)**TABLO 22:** Türkiye'de ruhsatlandırılan biyobenzer ürünler.

Ürün adı	Ruhsat sahibi	Etkin madde	Klinik	Üretim yeri	Ruhsat yılı
Clotinab	Dem İlaç	Absiksimab	Hematoloji	Güney Kore	2012
Oksapar**	Koçak Farma	Enoksaparin sodyum	Hematoloji	Türkiye	2012
Eporon ³	Dem İlaç	Epoetin alfa	Hematoloji	Güney Kore	2011
Omnitrope ²	Sandoz	Somatropin	Metabolizma	Avusturya	2011
Epobel ⁸	Nobel İlaç	Epoetin zeta	Hematoloji	Almanya	2009
Leucostim ²	Dem İlaç	Filgrastim	Hematoloji	Güney Kore	2009

*Biyolojik kaynaklı.

TABLO 23: EMA'da ruhsatlandırılan biyobenzer ürünler.

Etkin madde adı	Ticari adı	Ruhsat Sahibi	Ruhsat tarihi
Somatropin	Omnitrope	Sandoz	12.04.2006
Epoetin alfa	Binocrit	Sandoz	28.08.2007
	Epoetin alfa Hexal	Hexal	28.08.2007
	Abseamed	Medice Arzneimittel	28.08.2007
Epoetin zeta	Retacrit	Hospira	18.12.2007
	Silapo	Stada	18.12.2007
Filgrastim	TevaGrastim	Teva	15.09.2008
	Biograstim	CT Arzneimittel	15.09.2008
	Ratiograstim	Ratiopharm	15.09.2008
	Filgrastim Hexal	Hexal	06.02.2009
	Zarzio	Sandoz	06.02.2009
	Nivestim	Hospira	08.06.2010

*EMA'nın web sitesinden derlenmiştir.

ması da üretimlerinin tamamını Fransa'da yapmaktadır. Ancak diğer firmaların biyoteknolojik ürünlerini farklı ülkelerde de ürettiği anlaşılmıştır.

BİYOTEKNOLOJİK ÜRÜNLERİN FİYATLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye piyasasında bulunan biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin farklı ambalaj boyutları ile birlikte Türkiye İlaç ve tıbbi Cihaz Kurumu web sitesinde yayımlı Tüm İlaç Fiyat Listesinden Perakende Satış Fiyatları (PSF) değerlendirilmiştir. Fiyatı olan ve piyasada olan 185 ürün değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca MAB türevi biyoteknolojik ürünlerin fiyatının diğer ürünlere göre daha fazla olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'de ruhsatlı olan biyoteknolojik ve biyobenzer ürünlerin sayılarının ve durumlarının tespit edilmesine yöneliktir. Elde edilen veriler doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkiye ilaç piyasasında hâlihazırda 167 adet ruhsatlı biyoteknolojik ilaç mevcuttur (Tablo 2-17). Türkiye'de bugüne kadar altı biyobenzer ürün ruhsatlandırılmış olup, EMA'da ruhsatlandırılan etkin maddelerle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir (Tablo 22, 23). Ruhsat tarihlerine göre sınıflandırıldığında en fazla biyoteknolojik ürün 2006 ve 2009 yıllarında ruhsatlandırılmıştır (Tablo 18). ATC kodlarına göre sınıflandırıldığında ürünlerin %27'sinin B-Kan ve Kan Yapıcı Organlar grubunda, %25'inin L-Antineoplastik ve İmmünomodülatör Ajanlar grubunda yer aldığı tespit edilmiştir (Tablo 19). Ruhsat sahibine göre sınıflandırıldığında ürünlerin %13'ünün Novo Nordisk ve

%14'ünün Roche firmalarına ait olduğu tespit edilmiştir (Tablo 20). Üretim yerlerine göre sınıflandırıldığında ürünlerin %22'sinin Almanya ve %13'ünün Danimarka'da üretildiği tespit edilmiştir (Tablo 21).

Türkiye'de şu ana kadar absiksimab, enoksaparin sodyum, epoetin alfa, somatropin, epoetin zeta, filgrastim içeren biyobenzer ürünler ruhsatlandırılmış olup, bunlardan sadece enoksaparin sodyum içeren ürünün Türkiye'de üretildiği belirlenmiştir. Ayrıca, Biyoteknolojik orijinal moleküllerin patent sürelerinin bitmesiyle beraber biyobenzer moleküllerin sayısının ilerleyen dönemlerde hızla artması beklenmektedir. 2012 yılında biyoteknolojik, onkolojik ilaçların ve kan ürünlerinin Türkiye'de üretimi ile ilgili teşvik paketi açıklanmıştır (Tablo 24, 25). Bunun neticesinde ülkemizde de bu ürünlere olan ilginin artması beklenmektedir.

TABLO 24: Biyoteknolojik ürünlerin fiyatlarının değerlendirilmesi (TL).

5000 ve üzeri	7
2000-4999,99 arası	13
1000-1999,99 arası	21
500-999,99 arası	36
300-499,99 arası	33
200-299,99 arası	15
100-199,99	18
100 ve altı	42

TABLO 25: MAB türevi biyoteknolojik ürünlerin fiyatlarının değerlendirilmesi (TL).

5000 ve üzeri	3
2000-4999,99 arası	9
1000-1999,99 arası	4
500-999,99 arası	5
300-499,99 arası	2

KAYNAKLAR

- Kresse GB. Biosimilars-science, status, and strategic perspective. Eur J Pharm Biopharm 2009;72(3):479-86.
- Pickering L. Biologics pipelines: who has the next promising recombinant proteins? Spectrum Pharmaceutical Industry Dynamics Report. Waltham, Mass: Decision Resources, Inc.; 2008. p.5.
- Pillai O, Panchagnula R. Insulin therapies - past, present and future. Drug Discov Today 2001;6(20):1056-61.
- Johnson IS. Human insulin from recombinant DNA technology. Science 1983;219(4585): 632-7.
- Tandon S, Sharma S, Rajput R, Semwal B, Yadav PK, Singh K. Biotech Drugs: The next boom in pharmaceutical market. J Pharmac Res Opin 2011;1(3):76-9.
- International Market Analysis Research and Consulting Group. Global Biopharmaceutical Market Report 2010-2015. USA: Imarc Group Inc.; 2010. p.1-50.
- Walsh G. Biopharmaceutical benchmarks 2006. Nat Biotechnol 2006;24(7):769-76.
- Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü. Biyobenzer Tıbbi Ürünlerle İlişkin Kılavuz. Ankara: İEGM; 2008. p.1-8.
- Resmi Gazete (14.04.2012, Sayı:28264) Beşeri İlaçların Fiyatlandırılması Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ; 2012.
- Nacak M, Sezer Z, Erenmemişoğlu A. [Biosimilar drugs]. J Clin Anal Med 2012;3(2):251-6.